

UOT: 341.

Səftər RƏHİMLİ

Bakı Dövlət Universiteti “İnsan hüquqları və informasiya hüququ” UNESKO kafedrası, h.ü.f.d.
sefterrehimli@yahoo.com

DÖVLƏTİN SUVERENLİYİ VƏ QANUNSUZ ANNEKSİYA HALINDA BEYNƏLXALQ HÜQUQ SUBYEKTLİYİ

Açar sözlər: BMT, Beynəlxalq hüquq, hakimiyyət, suverenlik, əhali, xalq, müstəqillik, davamlılıq, immunitet.

Key words: UN, International law, government, sovereignty, population, people, independence, sustainability, immunity.

Ключевые слова: ООН, международное право, правительство, суверенитет, население, народ, независимость, устойчивость, иммунитет.

E lmdə publik hakimiyyət haqqında vahid anlayış və nümunəvi təfsir olmasa da hakimiyyət dövlətin əsas atributu kimi bəzən də dövlətin sinonimi kimi işlədilir [8, s.55]. Hakimiyyət və ya hökumət müəyyən bir əhalinin siyasi təşkilatlanma formasıdır. Hökumət adı altında publik hakimiyyət təşkilatlanması nəzərdə tutulur. Hakimiyyət (*government*) özü də qanunverici, icra və məhkəmə orqanlarından ibarət təsis edilir. Hakimiyyəti həyata keçirmək və ya hökumət etmək üçün suverenlik (*sovereignty*) əlaməti olmalıdır. Suverenlik termininin elmə gətirilməsi fransız filosofu J. Bodenin adı ilə əlaqələndirilsə də, o, terminin onun tərəfindən leksikona gətirilmədiyini ifadə etmişdir. J. Boden suverenliyi mahiyyətə əlçatmaz ideal kimi qiymətləndirirdi. Suvereni dəqiq müəyyən edilən ərazidə Allahın xüsusiyyətində təqdim edirdi [10, s.49]. Belə bir yanaşma onunla əlaqəli idi ki, dini mənbələrdə suveren yer üzündə Allahın təmsilçisi sayılır [28, s.5]. Yalnız burjua inqilablarından sonra suverenliyin mənbəsi kimi xalq görülməyə başlanır.

Suverenlik dövlətin digər əlamətləri ilə birlikdə sistem yaradıcı xüsusiyyətə [17, s.14] malik olub, dövləti digər publik-hüquqi ittifaqlardan fərqləndirən əlamət kimi çıxış edir [5, s.9]. N.Makiavelli “Hakimiyyət və Dövlət” əsərində qeyd etdiyi kimi istər respublika, istərsə də monarxiyaya əsaslansın bütün dövlətlər insanlar üzərində hakimiyyətin həyata keçirilməsi ilə əlaqəlidir [26]. Güc və hüquq anlayışlarının dialektik sintezi kimi meydana gələn hakimiyyət isə L.Petrajiskiyinin təbirincə “məlum şəxslərə yönəldilən xüsusi növ hüquqdur” [11, s.199]. B.Rasselin qeyd etdiyi kimi hakimiyyət (məsələn, var-dövlət, silah, ictimai fikrə təsir) kimi çoxsaylı formalara malikdir [12, s.6].

Dövlət suverenliyi publik hakimiyyət xüsusiyyəti kəsb etməklə özündə idarəetmə aparatını ehtiva edir. Publik hakimiyyət xüsusiyyəti yalnız dövlət hakimiyyəti üçün deyil, yerli özünüidarəetmə orqanları üçün də xarakterikdir. Bu da hər cür hakimiyyətin mənbəyinin xalqa məxsus olmasından irəli gəlir. Hər bir halda publik hakimiyyət sosial əhəmiyyət kəsb edir. Publik hakimiyyətin sosial məzmunu dövlətdə əsas inkişaf istiqamətlərini müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında da (m.12.I) olduğu kimi dövlətin məqsədini formalaşdırır. Dövlətin hakimiyyət funksiyası onun həyata keçirilmə forması kimi əvvəlcədən müəyyənləşdirilməklə ictimai həyatın əsas sahələrində dövlət fəaliyyətini əks etdirməli, cəmiyyətin inkişafına yönələn məqsədlərin həyata keçirilməsinə istiqamətlənməlidir [1, s.12; 13, s.147-148].

Dövlət özünün suverenliyini xalqdan aldığı

üçün ilk növbədə, bu kateqoriya dövlətdaxili hüquq məsələsidir, lakin dövlətin digər dövlətlərə nisbətə müstəqilliyi onu beynəlxalq hüquq probleminə də çevirməkdədir. Beynəlxalq hüquq baxımından dövlətlər öz əraziləri çərçivəsində ali hakimiyyəti həyata keçirən beynəlxalq hüquq subyektidir. Dövlətin suverenliyi onun müstəqilliyinin (*independence*) ifadəsidir. Dövlət yarandığı andan suverenliyə və uyğun olaraq beynəlxalq hüquq subyektliyinə malik olur. Dövlətin suverenliyi hakimiyyətin təşkili, müvafiq cəmiyyətin siyasi təşkilatında vahid sosial qurum kimi onun mövcudluğunun, onun müstəqilliyinin, şəxsiyyətinin hüquqi simvoludur. Onu dövlətin bayrağı ilə müqayisə etmək olar... beynəlxalq hüquqşünaslar suverenlik terminini dövlətin “müstəqilliyi” mənasında ifadə etməkdədirlər [18, s.15; 16, s.28].

Beynəlxalq hüquq baxımından dövlətlərin birinin digəri üzərində hakimiyyətə malik olmaması qədim Roma hüququnda formalaşdırılmış “*par in parem non habet imperium*” (bərabərlərin birinin digəri üzərində hakimiyyəti yoxdur) və ya “*par in parem non habet iurisdictum*” (bərabərlər biri digəri üzərində hakimiyyət həyata keçirə bilməz) maksimalarından meydana gəlir. Bu halda dövlət digər dövlətin hər hansı hakimiyyətdən immunitetə (*latinca-immunitas*) malik olur. Dövlət immuniteti – müəyyən olunmuş formada dövlətin razılığı olmadan onun, eləcə də inzibati-ərazi vahidlərinin digər dövlətin qanunlarına, normativ hüquqi göstərişlərinə, həmçinin məhkəmə hakimiyyətinə, inzibati-ərazi vahidlərinə, dövlət orqanlarına tabe olmaq hüququdur [3, s.101]. Bu qayda müasir beynəlxalq hüquqda – BM Nizamnaməsində (m.2.1), Birləşmiş Millətlərin Nizamnaməsinə uyğun olaraq dövlətlər arasında dostluq və əməkdaşlıq münasibətlərinə dair beynəlxalq hüququn prinsipləri haqqında Bəyannamədə (1970) və d. aktlarda təsbit edilən “dövlətlərin suveren bərabərlik” prinsipindən meydana gəlir [6, s.78].

Suverenlik anlayışı həm siyasi, həm də hüquqi suverenlik məzmununa malikdir. Dövlətlərin suverenliyi üstün hakimiyyəti, heç bir halda kənar təftişə məruz qalmayan və müstəqil göstərişlər vermək gücünü ehtiva edir [25, s.189]. Beynəlxalq hüquqa görə: 1) dövlət öz səlahiyyətini həyata keçirərkən beynəlxalq hüquqda nəzərdə tutulduğundan başqa heç bir kənar otoritəyə tabe deyildir; 2) dövlət öz ərazisində suverenlik səla-

hiyyətini müstəsna ölçüdə həyata keçirir. Beynəlxalq hüquqa, məsələn, Diplomatik əlaqələr haqqında 1961-ci il Vyana Konvensiyasına görə dövlət siyasi hakimiyyətini, diplomatik əlaqələri həyata keçirdiyi üçün onun immuniteti qeyd-şərtsizdir (hərgah bu zaman insan hüquqlarının gözlənilməsi üçün xüsusi istisnalar da var [24, s.214-276]). Başqa bir halda dövlət immuniteti hərbi gəmilərə şamil edilir. Dəniz hüququ üzrə BM-nin 1982-ci il Konvensiyasının 95-ci maddəsində deyilir ki, hərbi gəmilər açıq dənizdə olarkən bayraq dövlətindən başqa onlar istənilən digər dövlətin yurisdiksiyasından immunitetə malikdirlər.

Dövlət öz səlahiyyətini həyata keçirərkən beynəlxalq hüquqda nəzərdə tutulduğundan başqa heç bir kənar otoritəyə tabe olmaması xüsusi razılıq halını da ehtiva edir. Dövlət beynəlxalq müqavilə qaydasında və ya qanunvericiliyi ilə özünün immunitetindən imtina edə bilər. Məsələn, beynəlxalq ticarət əlaqələrində dövlət immunitetə malik deyil (Beynəlxalq xüsusi hüquq haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il Qanunu m.16) [22].

Funksional immunitet nəzəriyyəsinə əsaslanan beynəlxalq sazişlər ticarət gəmilərinin immunitetini istisna edir. Bu sahədə ilk çoxtərəfli sazişlərdən Dövlət ticarət gəmilərinin immunitetinə münasibətdə bəzi qaydaların unifikasiyası üçün 1926-cı il Brüssel konvensiyası və 1934-cü ildə həmin konvensiyaya qəbul edilmiş Əlavə protokolda qeyd etdiyimiz konsepsiyadan çıxış edir. 1972-ci il Dövlət immuniteti haqqında Avropa Konvensiyası müəyyən hal və şərtlərdə dövlət suverenliyinin məhdudlaşdırılması qaydasına əsaslanır [3, s.97]. 2004-cü ildə BM-nin Dövlətlərin və onların əmlakının yurisdiksiya immuniteti haqqında Konvensiya immunitetin həmişə dövləti müşayiət etməməsi, eləcə də, razılığa gələn tərəflərin məhkəmələrində xarici dövlətə münasibətdə baxılacaq mülki işlərin baxılması əsasları sadalınır, daha sonra isə immunitetin tətbiq dairəsi qeyd olunur.

Konvensiyada: hərbi xarakterli əmlak; xarici dövlətin mərkəzi bankının əmlakı; diplomatik nümayəndəliyin fəaliyyəti üçün nəzərdə tutulan bank hesabları və d. əmlak; satış üçün nəzərdə tutulmayan mədəni irsi ilə bağlı olan dövlət əmlakına; satış üçün nəzərdə tutulmayan tarixi abidələr istənilən təminat və icraat tədbirlərindən azaddır (m.20) [3, s.108]. Yəni bu halda dövlətin suverenliyi hər hansı bir məhdudlaşdırmaya məruz

qala bilməz. Suverenliyin məhdudlaşdırıla biləcəyi digər hal - beynəlxalq cinayətlərin törədilməsi halında BM Nizamnaməsində təsbit edildiyi kimi (m.51) “özünü müdafiə” və ya “sülhün və təhlükəsizliyin təmin edilməsi” zamanı həyata keçirilməsi olur. Qalan digər hallarda dövlətin suverenliyi hər hansı bir məhdudluğu qəbul etmir və beynəlxalq hüququn təminatı altındadır. Əks halda məhdudluğu təcavüz, qanunsuz aneksiya halı kimi qiymətləndiriləcək.

Xüsusi razılıq halında, beynəlxalq müqavilə bağlamaqla dövlətin müəyyən bir öhdəlik altına girməsi suverenlik səlahiyyətinin itirilməsi anlamına gəlmir. Beynəlxalq məhkəmə praktikasından da məlum olduğu kimi şübhəsiz ki, hər bir anlaşma müəyyən bir öhdəlik yaratmaqla dövlətin suverenlik haqlarının istifadəsinə məhdudlaşdırıcı istiqamət verməkdədir. Lakin beynəlxalq müqavilə bağlamaq səlahiyyəti də bilavasitə dövlət suverenliyinin nəticəsidir [4, s.25-52].

Dövlətin könüllü olaraq özünün hakimiyyətini hansı ölçüyə qədər məhdudlaşdırma bilməsi məsələsi onun beynəlxalq hüquq subyektliliyi ilə bağlı problemi meydana gətirir. Dövlətin suverenliyi onun sərbəst formada öz aqibətini həll etmək qabiliyyətini də şərtləndirir. Özünün hakimiyyətinin tam ləğvinə kimi qərar vermək səlahiyyəti olsa da başqa bir dövlətə qarşı təcavüz etmək üzrə suverenliyə malik deyil. Bu o deməkdir ki, dövlət suverenliyi mütləq mənə kəsb etmir. Dövlətin könüllü olaraq özünün hakimiyyətini, o cümlədən ərazi yurisdiksiyasını və ya müstəqilliyini məhdudlaşdırması, dövlətlərin birləşməsi, birinin digərinin tərkibinə qatılması halında da suverenlik forma dəyişdirmiş olur. Yəni bu zaman həlledici iradə sahibi xalq çıxış etməkdədir. Nə qədər fərqli qruplardan formalaşsa da xalqın sosial məqsədi olur və bu məqsəd üçün siyasi vasitələri təsis etməkdə davam edir. Beynəlxalq hüquqda (Müqavilələr hüququ haqqında 1969-cu il Vyana Konvensiyasının preambulasında [30], BM Nizamnaməsində (m.1.2)) xalqların (*peoples*) hüququndan [29] bəhs edilir.

Dövlət hakimiyyətinin mənbəsi kimi sosial qruplardan formalaşan xalq dövlət şəxsiyyətinin sosial məzmununu müəyyən edir. Dövlət şəxsiyyətinin hüquqi simvolu kimi də onun suverenliyi çıxış edir. Dolayısı ilə xalq dövlət hakimiyyətinin, onun müstəqilliyinin mənbəsi olduğu kimi, həm də daşıyıcısı olur. Dövlətin suverenliyi beynəlxalq hü-

quq çərçivəsində fəaliyyət göstərsə də səlahiyyətlərini beynəlxalq hüquqdan deyil, xalqdan almaqdadır. Bu səbəbdəndir ki, (milli – azadlıq mübarizəsinin təsiri də olmaqla) qanunsuz işğal dövrü bitdikdən sonra müvafiq əhali mövcud ərazi üzrə (əvvəlki hakimiyyət formasını ehtiva edən) dövlət şəxsiyyətinin bərpasını təmin edə bilər. Qanunsuz işğal halında dövlət hakimiyyətinin pozulması ilə beynəlxalq hüquq subyektliliyi itirilmir.

Beynəlxalq hüquqda dövlətin beynəlxalq hüquq subyektliliyi ilə əlaqədar ümumqəbul edilmiş tərifi görə - beynəlxalq hüquq subyekti beynəlxalq ümumi hüququn hamılıqla tanınmış normalarına uyğun olaraq yaranan və fəaliyyəti beynəlxalq ümumi hüquqla tənzimlənən, beynəlxalq hüquq üzrə hüquq və vəzifə daşıyan, beynəlxalq hüquq münasibətlərində iştirak etmək qabiliyyətinə malik şəxsdir.

Professor S.V.Cerriçenkoya görə beynəlxalq hüququn subyekti - hər hansı beynəlxalq hüquq normalarının və yaxud beynəlxalq hüquq aktlarındakı fərdi göstərişlərin, qadağa və icazələrin şamil edilməsi nəticəsində beynəlxalq hüquq və vəzifələrin daşıyıcısı olan ... şəxsdir [15, s.112]. Beynəlxalq hüquq ilk olaraq xalqlara və ya dövlətlərə münasibətdə meydana gəlib. Beynəlxalq hüquq dövlətlər üçün konkret olaraq beynəlxalq hüquq və vəzifələrin dairəsi üzrə ümumi prinsipləri də müəyyən edib. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 10-cu (beynəlxalq münasibətlərin prinsipləri) maddəsində də ifadə edilən – “Azərbaycan Respublikası başqa dövlətlərlə münasibətlərini hamılıqla qəbul edilmiş beynəlxalq hüquq normalarında nəzərdə tutulan prinsiplər əsasında qurur” [22] – ifadəsi dövlətin hüquq və vəzifələrinin həcmi göstərir. Beynəlxalq hüquq subyektliliyinin həcmi və növü konkret olaraq hüquq daşıyıcısının xarakterindən və beynəlxalq hüquq qaydasındaki mövqeyindən asılıdır.

Beynəlxalq hüquq subyektliliyinin fərqləndirici xüsusiyyəti kimi diplomatik əlaqələrin qurulması, beynəlxalq hüquq yaradıcılığında və realizəsində iştirak etmək, iddia ilə beynəlxalq məhkəmələrə müraciət etmək çıxış edir [20, s.38]. Beynəlxalq hüquqda dövlətin hüquqlarına: suverenlik hüququ, o cümlədən ərazisi və əhalisi, ərazisindəki mülkiyyətə münasibətdə yurisdiksiya həyata keçirmək, beynəlxalq birliyin digər üzvləri ilə sərbəst əməkdaşlıq etmək, təcavüz halında fərdi və

kollektiv qaydada özünü müdafiə hüququ aiddir.

Dövlətin vəzifələrinə: başqa dövlətlərin suveren hüquqlarına hörmət etmək, beynəlxalq mübahisələri dinc üsullarla həll etmək, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə, beynəlxalq sülhü və təhlükəsizliyi fərdi və kollektiv qaydada təmin etməkdə iştirak etmək, pacta sunt servanda prinsipinə riayət etmək, insan hüquqlarına hörmət etmək, ətraf mühitin mühafizəsi qayğısına qalmaq və s. aiddir.

Beynəlxalq hüquqda dövlətin hüquq və vəzifələri BM Nizamnaməsində (m.1 və 2), BM Baş Məclisinin 1962-ci il Təbii resurslar üzərində ayrılmaz suverenlik Qətnaməsində, 1974-cü il Dövlətlərin iqtisadi hüquq və vəzifələri Xartiyasında [29] və d. aktlarda təsbit edilib. BM Baş Məclisinin 1962-ci il Qətnaməsində (m.1) təbii resurslar üzərində ayrılmazlıq və ya davamlılıq (sürəklilik) xalqın suverenliyinin kontinuiteti anlamına malikdir.

Beynəlxalq hüquq aktlarında olduğu kimi ayrı-ayrı müəlliflər [19, s.109-110] də bu mövqeyi dəstəkləməkdədirlər. Beynəlxalq hüquq subyektliyi dövlətin statusu üzrə normalarla müəyyən edilir, beynəlxalq hüquq (beynəlxalq hüquqla hüquq və vəzifələrə malik olmaq) qabiliyyəti və beynəlxalq fəaliyyət (beynəlxalq hüquq üzrə hüquq və vəzifələri həyata keçirmək) qabiliyyəti ilə şərtlənir.

Beynəlxalq hüquq subyektliyi ilə hüquqi fəaliyyət qabiliyyəti üst-üstə düşsə də onlar fərqli elementlərdir. Məsələn, Alman imperiyası antihitler koalisiyası üzrə 1945-ci il 5 iyun Bəyannaməsinə uyğun olaraq müttəfiqlərin hakimiyyəti üzərlərinə götürülməsi səbəbilə dağılmamışdı. Fəaliyyət qabiliyyətinin həcmi hüquq qabiliyyətinin həcminə uyğun olur. Səlahiyyət çərçivəsindən kənar həyata keçirilən fəaliyyət (*ultra vires*) beynəlxalq nəticəli hüquqi öhdəlik yarada bilməz [9, s.214].

Ədəbiyyatda da qeyd edildiyi kimi prinsip etibarlı ilə hüquq qabiliyyəti ilə fəaliyyət qabiliyyəti birbirindən ayrılmazlığa malikdirlər [7, s.294]. Lakin bəzən, xüsusən də, “təcavüz halında tamamilə və

ya qismən dövlətin fəaliyyət qabiliyyəti itirilsə də onun beynəlxalq hüquq subyektliyi davam edir” [14, s.17]. Buna nümunə kimi Küveytin İraq tərəfindən işğalı, I Dünya müharibəsinin sonlandırılması üçün çağırılan Paris sülh konfransında (1920) müstəqillik əldə edən, lakin Rusiya tərəfindən işğal edilən dövlətlərin, II Dünya müharibəsi zamanı faşist Almaniyası və SSRİ tərəfindən işğal edilən dövlətlərin beynəlxalq hüquq subyektliyi göstərilə bilər. Bu hallarda təcavüzə məruz qoyulmuş dövlətlərin beynəlxalq hüquq subyektliyi xarici dövlətlərin ərazisində fəaliyyət qabiliyyətinin məhdudlaşdırılması ilə təmin edilmişdir.

Beynəlxalq hüquq (məsələn, 1949-cu il Mülki əhalinin müdafiəsi üzrə Cenevrə Konvensiyası, 1907 – ci il Quru ərazisində döyüş qaydaları üzrə IV Haaqa Konvensiyasının Quru ərazisində müharibə qanunları və adətləri haqqında Qaydalar (Əlavə) m. 43 (ictimai həyata və qaydalara hörmət), m. 46 və 50 (mülki əhalinin şəxsi və mülkiyyət hüquqlarının qorunması) [2] “işğal zamanı suverenliyin işğalçı dövlətə keçməməsi” haqqında ümumtanınmış prinsipi ehtiva etməkdədir. Beynəlxalq hüquq doktrinası [27, s.25-57; 21, s.244-245] da bu mövqedən çıxış etməkdədir.

Beynəlxalq tribunallar da qərarlarında həmin normaların hüquqi təbiəti ilə əlaqədar belə nəticə vermişlər ki, onların gözlənilməsi “beynəlxalq adət hüququndan” meydana gəlir [23]. Davamlılığa (*kontinuitət*) əsaslı dövlət hakimiyyətinin bərpası konsepsiyası da bu normaya dayanmaqdadır. Başqa sözlə, qanunsuz anneksiya işğala məruz qoyulan dövlətin beynəlxalq hüquq subyektliyinin itirilməsi anlamına gəlmir. Yalnız əhalinin dağılması və cəmiyyətin parçalanması halında dövlət şəxsiyyətinin itirilməsi baş verir. Belə olan halda dövlətin beynəlxalq hüquq subyektliyinin bərpası mümkün olmur və hüquqi varislik əsasında yeni dövlətin yaranması gündəmə gəlir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. İbrahimova A. Dövlətin sosial funksiyası: Hüquqi aspektlər. Bakı: Bakı universiteti nəşriyyatı. 2018. 196s. 0
2. Quru ərazisində döyüş qaydaları üzrə IV Haaqa Konvensiyasının Quru ərazisində müharibə qanunları və adətləri haqqında Qaydalar Əlavəsi. <https://www.icrc.org>
3. Sadıqov Ə. İ. Beynəlxalq iqtisadi hüquq. Dərslik. Bakı: «Bakı Universiteti» nəşriyyatı. 2008, 396 s.

4. Uluslararası Daimi Adalet Divanı “Wimbledon” Buharlı Gemisi Davası (17.08.1923) C.P.J.I., serie A, No 1, p.25-52
5. Болдырев О. Ю. Экономический суверенитет государства и конституционно-правовые механизмы его защиты. Монография. Издательство: Проспект, 2019, 667с.
6. Додонов В. Н., Панов В. П., Румянцев О. Г.; под общ. ред. В.Н. Трофимова. Международное право. // М.: ИНФРА-М, 1997.-368 с.
7. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть. Учебник, М.: Издательство БЕК. 1996, 371с.
8. Марченко М. Н. Теория государства и права: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2004, 648с.
9. Международное право. Вольфганг Граф Витцтум. М.: Инфотропик Медиа, 2011, 992с.
10. Мережко А. А. Идея международного права (ист. соц. очерк). К.: Юстиниан, 2011, 144с.
11. Петражицкий Л.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. Том.І. СПб.: Тип. Т-ва «Екатерингофское Печатное Дело», 1909, 318с.
12. Рассел Б. Власть. Новый Социальный Анализ. К.: «Стэп-ка» 1996, 240с.
13. Теория государства и права: Учебник для вузов. Под ред. проф. В.М.Корельского и проф. В.Д.Перевалова. 2-е изд., изм. и доп. - М.: Инфра-М, 2002. 616 с.
14. Черниченко С. В. Государство как личность, субъект международного права и носитель суверенитета // РЕМП, 1993-1994. СПб.1995, с.13-44
15. Черниченко С. В. Теория международного права. В 2-х томах. Том 1: М.: Издательство «НИМП», 1999, 336с.
16. Черниченко С. В. Теория международного права. В 2-х томах. Том 2: Старые и новые теоретические проблемы, М.: Издательство «НИМП», 1999, 531 с.
17. Чернявский А.Г. Правовое значение идеи суверенитета для государства и права. Монография. М.: Юридическая литература. 2020, 530с.
18. Akehursi M. A modern Introduction to International law. – L.,1984, p.15
19. Bennouna Mohammed. Droit international du development. Tiers monde et interpellation du droit international. MANUELS B.-L-1 Berger Levrault. Paris. 1983, 335 p.
20. Brownlie J. Principles of Public Law, 6. Aufl 2003, 58p.
21. Greenwood C. The Administration of Occupied Territory in International Law. In: E. Playfair International Law and Administration of Occupied Territories. Two Desades of Israeli Occupation of the West Bank and Gaza Strip. Oxford. Clarendon Press, 1992.p.244-245
22. <https://www.e-qanun.az>
23. International Military Tribunal in Nuremberg. The Trial of the Major War Criminals 65/ 1947; International Military Tribunal for the Law Far East, in re Hirohito, 1948, AD Case No. 118/at 366
24. Jalloh C. Immunity from prosecution for international Crimes – The Case of Charles Taylor at the Special Court for Sierra Leone, ASIL, volume: 8/21 Insights, October 05/2004. p.214-276
25. Kelsen H. Principles of International Laws. The Lawbook Exchange, Ltd. 2012. 480p.
26. Machiavelli N. Power and State. 134 p. https://archive.mu.ac.in/myweb_test/TYBA%20study%20material/Politicals%20Sci.%20-%20V.pdf
27. Picciotti R. Legal problems of Occupied Nations after the Termination of Occupation // 33 Militaru Law Review 1966. p.25-57.
28. Schmitt C. Political Theology: four chapters on the concept of sovereignty. Cambridge, Mass. MITPress, 1985 –225 p.
29. UN Charter. <https://www.un.org>
30. Vienna Convention on the Law of Treaties (1969). <https://legal.un.org>

Saftar Rahimli**Sovereignty of the state and the subjectivity in an international law in case of illegal annexation**

The state under aggression loses its ability to act. However, its subjectivity in international law continues. Examples of this are the subjectivity in an international law of Kuwait, which was invaded by Iraq, the states that gained independence at the Paris Peace Conference (1920) called for the end of World War I (1920) but were occupied by Russia, the states occupied by Nazi Germany and the USSR during World War II. International law (for example, the 1949 Geneva Convention for the Protection of Civilian Persons, the 1907 Hague Convention IV on the Rules of War on Land Territories, and the Rules of Conduct for War on Territory (Appendix) a. 43 (respect for public life and rules), art. 46 and 50 (protection of personal and property rights of civilians)) contains the well-known principle of "Non transfer of sovereignty to the invader (state) during occupation. The doctrine of international law is based on this position in the decisions of international tribunals. The concept of restoration of state power based on durability is in line with this norm. Only in the case of population disintegration and fragmentation of society, the loss of state identity occurs. In this case, it is not possible to restore the state's subjectivity in international law, and the problem of legal succession arises.

Сафтар Рагимли**Суверенитет государства и международно-правовой субъект незаконной аннексии**

В случае агрессии государство теряет способность действовать. Однако его субъектность в международном праве сохраняется. Примерами тому являются оккупация Кувейта Ираком, международно-правовые образования государств, получивших независимость на Парижской мирной конференции (1920 г.), созданной по окончании Первой мировой войны, но оккупированных Россией, нацистской Германией и СССР во время мировой войны. II. Международное право (например, Женевская конвенция о защите гражданского населения 1949 г., Гагская конвенция о правилах сухопутной войны 1907 г., Правила и законы сухопутной войны (приложение), стр. 43 (уважение общественной жизни и правил), м. 46 и 50 (защита личных и имущественных прав гражданского населения)) содержит известный принцип «непередачи суверенитета государству-оккупанту во время оккупации». На этой позиции в решениях международных трибуналов базируется доктрина международного права. На этой норме основана концепция восстановления государственной власти на основе бессрочности. Только в случае дезинтеграции населения и фрагментации общества происходит потеря государственной идентичности. В этом случае восстановить субъектность государства в международном праве невозможно, и возникает проблема правопреемства.